

Hiçbir hukuk kuralı olmadığında,
özgür konuşma suç olduğunda,
çeşitli kutsal mazeretlere işkence ve
kötü muamele uygulamalarını haklı
çıkarmak için başvurduğunda,
hiçbir el kitabı ya da prensip
bireyleri koruyamaz.

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık

Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya

Cezaların Etkili Biçimde

Soruşturulması ve Belgelendirilmesi

İçin El Kılavuzu

İstanbul Protokolü

TIHV YAYINLARI 24

ü 15 ÜLKE
ü 40 ÖRGÜT
ü 75 BİLİM İNSANI
ü İNSAN HAKLARI
GÖZLEMCİSİ

KATILIMCI KURULUŞLAR

Action for Torture Survivors (HRFT), Cenevre
Amnesty International, Londra
Association for the Prevention of Torture, Cenevre
Behandlungszentrum für Folteropfer Berlin, Berlin
British Medical Association, Londra
Center for Victims of Torture, Minneapolis
Center for the Study of Society and Medicine, Columbia University, New York
Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Hakları Felsefesi ve Uygulama
ve Araştırma Merkezi, Ankara
Centre G. Devereux, University of Paris, Paris
Committee Against Torture, Cenevre
Danish Medical Association, Kopenhag
Department of Forensic Medicine and Toxicology, University of Colombo, Colombo
Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Etik Anabilim Dalı, İzmir
Gaza Community Mental Health Programme, Gazze
German Medical Association
Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV), Ankara
Human Rights Watch, New York
Indian Medical Association and the IRCT, Yeni Delhi
Indochinese Psychiatric Clinic, Boston
Institute for Global Studies, University of Minnesota, Minneapolis
Instituto Latinoamericano de Salud Mental, Santiago
Inter-American Institute of Human Rights,
Program for the Prevention of Torture, San José
International Committee of the Red Cross, Cenevre
International Federation of Health and Human Rights Organizations, Amsterdam
International Rehabilitation Council for Torture Victims (IRCT), Kopenhag
Johannes Wier Foundation, Amsterdam
Lawyers Committee for Human Rights, New York
Medical Foundation for the Care of Victims of Torture, Londra
Physicians for Human Rights-Israel, Tel Aviv
Physicians for Human Rights-Palestine, Filistin
Physicians for Human Rights-USA, Boston
Adli Tıp Uzmanları Derneği, İstanbul
Survivors International, San Francisco
Trauma Centre for Survivors of Violence and Torture, Cape Town
Türk Tabipleri Birliği, Ankara
United Nations Special Rapporteur on Torture, Cenevre
World Medical Association, Ferney-Voltaire

Süreç -1

- | 8 Mart 1996 Çukurova Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı – ADANA
- | 5-8 Mart 1999 İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı –İSTANBUL

Sürec - 2

BM Süreci:

- | 8 Ağustos 1999 BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği CENEVRE
- | 4 Kasım 1999 BM Genel Kurulu – NEW YORK
- | 20 Nisan 2000 BM İnsan Hakları Komisyonu CENEVRE

İçerik - 1

İşkence iddialarının araştırılmasında, saptanmasında hekimlerin taşıdığı kritik rol nedeniyle İstanbul Protokolü önemli oranda; işkence iddialarının olduğu durumlarda, tıbbi olarak inceleme, araştırma, muayene, değerlendirme ve rapor hazırlanmasında uyulması gereken standartları içermektedir.

İçerik - 2

1- El kılavuzu;

2-Prensipiler

Amaç -1

El kılavuzu;

- | işkence ve kötü muamelenin etkin araştırılması ve dökümantasyonu için uluslararası standartları oluşturmak.
- | Devletlerin bireyleri işkence ve kötü muameleden daha etkin biçimde koruyabilmesini sağlamak ve suçluları eylemlerinden ötürü sorumlu tutabilmelerini sağlamak

Amaç -2

Prensipier;

- | Devletlerin, işkence ve kötü muamelenin etkin dökümantasyonu ve araştırmasını sağlaması için uyması gereken minimum standartları belirlemek

İŞKENCE

Yalnız başına veya bir yetkilinin emri altında davranan, bir ya da birden çok sayıda kişinin; bilgi edinmek, itiraf almak ya da bir başka nedenle, kasıtlı, sistemli ya da kayıtsızca bir başka kişiye zor kullanması, ona fiziksel veya ruhsal yönden acı çektirmesidir.

(Dünya Tıp Birliği Tokyo Bildirgesi,1975)

İŞKENCE

Bir kimseden ya da üçüncü kişilerden bilgi ya da itiraf elde etmek, yaptığı ya da yaptığından kuşkulanan bir eylem için onu cezalandırmak; ya da onu veya diğer kişileri yıldırım gibi amaçlarla bir resmi görevlinin buyruğu ile veya onun tarafından maksatlı olarak uygulanan fizik ya da mental olarak şiddetli acı veya ızdırap verici herhangi bir eylem

(BM İşkenceye Karşı Bildirge, Cenevre 1974)

İşkencenin Temel Amaçları

- | Bilgi almak
- | Kişinin benlik bütünlüğünü yok etmek
- | Kişiliğini parçalamak

VE BU YOLLA

- | Toplumun geri kalanında derin bir korku-kaygı, sindirme yaratmaya yönelik mesaj vermektir.

İşkence

insanın kişiliğine fiziksel,
ruhsal ve sosyal
bütünlüğüne yapılan bir
saldırıdır.

Sadece birey değil tüm
toplumu hedefler.

Uluslararası Belgeler

- | BM Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi- 1948
- | Cenevre Sözleşmesi- 1949
- | Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi- 1950
- | BM Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi- 1966
- | BM İşkenceye Karşı Bildirge- 1975
- | BM Tıp Etiği İlkeleri- 1982
- | İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani ve Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi- 1988
- | İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin önlenmesine dair Avrupa Sözleşmesi- 1988
- | Avrupa Parlamentosu Temel Haklar ve Özgürlükler Bildirisi- 1989
- | Yeni Bir anayasa İçin Paris Şartı- 1990

Ulusal Belgeler

- | İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Koruma Sözleşmesi ve Buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun- 1954
- | 1982 Anayasası (2. Kısım-Temel Hak ve Ödevler, İkinci Bl. Md. 17, Prgf.3)
- | İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin önlenmesine dair Avrupa Sözleşmesi- 1988

Tıp Mesleğine Yönelik Belgeler

- | Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi-1960
- | TTB Yasası- 1960
- | İşkence, Kötü Muamele Gibi İnsan Hakları İhlalleri Karşısında Hekim Tutumu-TTB 1993
- | Dünya Hekimler Birliği Uluslararası Hekimlik Ahlakı Yasası- 1949, değ.'68, değ.'83
- | Tokyo Bildirgesi- 1975
- | Dünya Hekimler Birliği Genel Kurul Kararları- 1990, '93, '97

İçerik - 1

- | İlgili Uluslararası Hukuksal Standartlar
- | İlgili Etik Kodlar
- | İşkencenin Hukuksal Araştırılması
- | Görüşmelerde Dikkat Edilmesi Gerekenler
- | İşkencenin Fiziksel Bulguları
- | İşkencenin Ruhsal Bulguları

İçerik -2

- | İşkencenin ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamele veya Cezalandırmanın Etkin Araştırması ve Dokümantasyonu İçin Prensipler
- | Teşhis ve Tanı Testleri
- | İşkencenin Belgelenmesi için Anatomik çizimler
- | İşkence ve Kötü Muamelenin Tıbbi Değerlendirilmesine Kılavuzluk Eden İlkeler

Görüşmede Dikkat Edilmesi Gerekenler

- | Prosedurel Önlemler
- | Görüşme Teknikleri
- | Öykü Alma
- | Bulguların ve Sonuçların Yorumlanması

Prosedurel Önlemler - 1

- | Her tutuklu tek başına muayene edilmelidir. Polis veya başka güvenlik gücü odada yer almamalıdır
- | Muayene sırasında askerin, güvenlik gücünün odada bulunması durumunda mutlaka rapora yazılmalıdır, bu durum “negatif” raporların geçerliliğini kuşku hâle getirebilir

Prosedurel Önlemler - 2

- | Tutuklunun adli tıp değerlendirilmesi standardize medikal rapor formu kullanılarak yapılmalıdır.
- | Orijinal rapor savcıya direkt olarak iletilmelidir.

Görüşme Teknikleri

- | Kişinin olası travmatik yaşantı deneyimi gözönüne alınarak; kişide ek travmatizasyonlar yaratmamak, eksik, hatalı bilgi almamak için görüşmede özenlilik önem taşımaktadır.

Öykü Alma - 1

- | Yönlendirici sorulardan kaçınılmalı
- | Gözaltına alınma anından başlayarak tüm travmatik süreç hakkında ayrıntılı bilgi almaya çalışılmalı
- | Gözaltına alınma biçimi (nereden, nasıl, ne zaman, tehdit, şiddet boyutu);
- | Gözaltında örselenmeler

Öykü Alma - 2

- | Yaşadıkları (işkence yöntemleri, uygulanış biçim ve lokalizasyonları, uygulanma süreleri, tehditler, hakaretler vs)
- | Kaldığı yer koşulları (tek başına, ışık, havalandırma, ısı, parazit ve redontler)
- | yemek, su, tuvalet, uyku koşulları

Bulguların ve Sonuçların Yorumlanması

- | Muayene edenin açık kimlik bilgileri, görevi ve imzası, muayene edildiği yer ve tarih bulunmalıdır.
- | Muayene sırasında odada başka bir kişi varsa mutlaka raporda belirtilmelidir.
- | Kişinin öyküsü, yakınmaları, tüm bulgular aktarılmalıdır.
- | **Yakınma ve bulguların birbirleriyle ve kişinin işkence öyküsü ile uyum düzeylerine ve bu yakınma ve bulguların olası nedenlerine ilişkin değerlendirme ve yorumun da yer alması gerekmektedir.**

Ayrıca

- | yeniden travmatize etme riskleri,
- | gerekirse çevirmen kullanımı,
- | kişiye medikal ve/veya ruhsal bakım sağlanması için refere etmek gibi konulara da bu bölümde yer verilmiştir.

İşkencenin Fiziksel Bulguları

- | İşkence pek çok durumda ya hiç iz bırakmaz ya da çabuk kaybolan izler bırakabilir
- | Fiziksel delillerin yokluğu işkencenin olmadığına bir delili olarak kullanılamaz
- | Titiz bir muayene yapılması, gerekli durumlarda uzman konsültasyonları ve ileri tetkikler yapılması sağlanmalıdır.

Hekim Neleri Bilmeli

- | İşkence yöntemleri ve işkence sonrası ortaya çıkan kısa ve uzun dönemli fiziksel ve ruhsal bulgular,
- | İşkence gören kişiyle görüşmede önemli noktalar,
- | O bölgedeki gözaltı, cezaevi koşulları ve işkence yöntemleri konusunda bilgi ve donanım sahibi olması gereklidir.

Sistem Muayenesi

- | Kişinin tüm vücudunun tam muayenesi önem taşımaktadır. Mümkün olduğunca kişiyi soyarak muayene etmek gereklidir
- | Ancak kişi gerginlik duyuyorsa, muayene bölgelerinin sırayla soyulması rahatlatıcı olabilir.
- | Tüm muayene ve tetkik basamaklarında kişinin bilgilendirilmesine ve onayının alınmasına özen gösterilmelidir

- | Muayene sırasında lezyonların fotoğraflanması belge olarak önem taşıyabilir.
- | Bu bölümde her sistem için, muayenede nelere dikkat edilmesi gerektiği,
- | O sisteme ilişkin olası işkence bulguları,
- | Bazı spesifik işkence yöntemlerinde (falaka, askı, elektrik uygulaması, dental işkence, cinsel taciz ve tecavüz, soluksuz bırakma gibi) saptanabilir bulgular,
- | Araştırma yöntemleri de ayrıntılı olarak yer almıştır

İşkencenin ruhsal bulguları

- | İşkencenin ruhsal sonuçları; sosyal, politik, kültürel bağlama, kişinin anlamlandırmasına, önceki yaşantılarına ve hazırlıklılık durumuna göre değişiklikler gösterebilmektedir.

İşkenceden sonra karşılaşılan semptomlar yine de belli bazı kümeler oluşturabilmektedir.

- | Post Travmatik Stres Bozukluğu,
- | Depresyon
- | Anksiyete bozuklukları en sık görülen rahatsızlıklardır.

Prensipier - 1 Araştırma ve Dokümantasyon için

- | Uzman kişilerce hızlı, efektif ve bağımsız değerlendirme;
- | araştırmacı otoritenin gücü;
- | işkence iddiasında bulunan kişinin, tanıkların, araştırmacıların ve ailelerinin korunması;
- | işkence iddiası olan kişinin ve yasal temsilcilerinin tüm bilgilere ve oturumlara ulaşabilmesi;

Prensipier - 2 Araştırma ve Dokümantasyon için

- | Varolan araştırma prosedürlerinin yetersiz olduğu durumlarda bağımsız soruşturma komisyonları tarafından tarafsız bir araştırmanın yapılması;
- | Devletlerin hemen cevaplamaları gereken hızlı, kesin, kamuoyuna açık raporların yazılması,

Prensipier - 3 Tıbbi değerlendirme ile ilgili

- | En yüksek etik standartlara uygun olarak tıbbi değerlendirmenin sağlanması,
- | bu değerlendirmenin tıbbi uzmanın kontrolü altında ve özel olması,
- | tıbbi raporların kesin bir hekim-hasta ilişkisinin gizliliği ilkesine uygun değerlendirmeyle düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Prensipier - 4 Tıbbi değerlendirme ile ilgili

Ayrıca bir tıbbi raporların geğerli olabilmesi için; raporun, en azından görüşmenin koşulları, kişinin detaylı öyküsü, klinik muayenedeki tüm fiziksel ve psikolojik bulguların kaydı, fiziksel ve ruhsal bulguların, işkence ve kötü muamele ile ilişkisi ve uyumuna ilişkin yorum; muayene eden kişinin kimlik bilgilerini içermesi gerekmektedir.

İSTANBUL PROTOKOLÜ,
İŞKENCE VE KÖTÜ
MUAMELENİN
SORUŞTURMASI VE
DÖKÜMANTASYONU
AMACIYLA
OLUŞTURULMUŞ İLK
ULUSLARARASI TÜZÜK
VEYA KILAVUZDUR